

PISA |

Platforma pentru Inițiative
de Securitate și Apărare

NARATIVELE ANTIREFUGIAȚI – ELEMENTE DE DEZINFORMARE ȘI PROMOVARE A FALSELOR PERICOLE

Olga GUȚUȚUI,
expertă în legislație și politici media, CEO proiect New Media
Platform, fondatoarea A.O. Media & Human Rights

CHIȘINĂU 2022

Războiul din Ucraina și criza refugiaților constituie un adevărat test de rezistență pentru țara noastră, inclusiv în contextul în care forțe politice pro-ruse din Republica Moldova încearcă să justifice agresiunea militară a Federației Ruse. Chiar din prima zi a războiului, moldovenii au făcut un efort uriaș pentru a sprijini refugiații ucraineni care au fost nevoiți să fugă din calea agresiunii militare. De altă parte, autoritățile publice s-au mobilizat, reușind să gestioneze corect această criză. Conform ultimelor cifre, la data de 4 octombrie, pe teritoriul Republicii Moldova erau înregistrați 93117 de refugiați ucraineni.[1] În luna august, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) anunța că peste 700 de cetățeni ucraineni deja au fost încadrați în câmpul muncii pe teritoriul Republicii Moldova, iar 150 de angajatori declarase disponibile circa 2200 de locuri vacante, pentru refugiații ucraineni. [2]

De altă parte însă, subiecți politici, și nu doar, au încercat să justifice războiul declanșat de Rusia. Un exemplu în acest sens este deputatul socialist Bogdan Țîrdea care, chiar în prima zi de război, numea atacurile armate drept „*operațiuni militare*” și recunoștea independența așa-ziselor „republici populare” Donețk și Lugansk. Tot în primele zile de război, mesajele antirefugiați au fost amplificate artificial pe platformele de socializare și în spațiul public, inclusiv cu suportul deputatului socialist Țîrdea, precum și a altor colegi de formațiune.

În acest context, activitățile de dezinformare vizează, în primul rând, unitatea și solidaritatea împotriva agresiunii ruse, încercând să creeze tensiuni, să promoveze discurs de ură și violență. Chiar la începutul lunii martie, președinta țării, Maia Sandu, atenționa asupra unei campanii intense de promovare a informației false, care urmărea scopul de a-i prezenta pe refugiații ucraineni drept persoane *agresive și profitoare*.

Șefa statului vorbea despre riscul unor destabilizări pe interiorul țării, în condițiile în care, cazuri particulare, mai puțin plăcute, cu implicarea refugiaților, sunt generalizate, fiind promovată ideea, precum că *ucrainenii ar fi un popor agresiv*.

[1] Operational data portal, Ukraine refugee situation, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>, accesat la data de 4 octombrie 2022

[2] Ministerul Muncii și Protecției Sociale, <https://social.gov.md/informatii-utile-refugiati-ucraina-2/>, accesat la data de 9 octombrie 2022

Observațiile experților de media și drepturile omului, precum și rapoartele realizate de către organizațiile naționale, în această perioadă, arată că au fost și continuă să fie promovate narative despre refugiații ucraineni, narative care dezinformează și dirijează discursul public.

În perioada 24 februarie – 24 aprilie 2022, Asociația Promo-Lex a realizat o monitorizare a discursului de ură și instigare la discriminare în spațiul public și în mass-media din Republica Moldova în contextul războiului Federației Ruse împotriva Ucrainei.[3] Raportul arată că, odată cu declanșarea războiului, *Telegram* a devenit o platformă importantă în distribuirea informațiilor despre război. Mai mult decât atât, aplicația *TikTok* este cea care s-a impus, în special în perioada 24 februarie – 24 martie 2022, drept o sursă de declarații și opinii pentru instituțiile media care au prezentat subiectul refugiaților din Ucraina cu tentă negativă sau cu scopul de a dezinforma opinia publică. Același raport arată că, „pe fundalul propagandei de război, dar și a valului de refugiați, au fost identificate cazuri de discurs de ură și instigare la discriminare sau îndemnuri la violență pe criterii de „naționalitate” și „origine etnică”.

În toată această perioadă, narativele despre refugiații ucraineni au fost diferite, pornind de la ideea, precum că *sunt obraznici și violenți*, până la faptul că *fiecare refugiat va primi o alocație de 15 mii de lei*. O retorică antirefugiați a avut-o, inclusiv fostul șef de stat, Igor Dodon. În cadrul unei emisiuni televizate, acesta declara „Rog o reacție mai dură din partea autorităților. [...] Nu trebuie să ne supărăm pe toți, dar cu ăștia care se poartă urât, autoritățile trebuie să reacționeze foarte dur – să-i prindă și las să-i trimită în România, să-i deporteze înapoi în Ucraina”.

Astfel, Igor Dodon, fără nici o argumentare sau exemple de situații care ar fi fost înregistrate de către instituțiile abilitate, aduce în discuție subiectul „pericolului” pe care l-ar putea reprezenta refugiații ucraineni. De altfel, nu ține cont nici de faptul că în Republica Moldova funcționează litera legii, iar acțiunile contrare prevederilor legale trebuie să fie investigate de către organele competente și acestea din urmă trebuie să se expună pe faptă, o fi sau nu o fi aceasta.

[3] Discursul de ură și instigare la discriminare, <https://bit.ly/3sRTijF>

Și primarul general al municipiului Chișinău, Ion Ceban, a avut un mesaj care pune în lumină negativă refugiații ucraineni. În cadrul ședinței publice din data de 3 martie, acesta, fără a veni cu exemple concrete, a atribuit unele acte de vandalism, tâlhării, furturi și abuzuri, refugiaților din Ucraina, asociindu-i cu „*riscul pentru securitatea publică*”.

Așadar, un prim narativ, diseminat în diferite forme, a fost: *ucrainenii refugiați în Republica Moldova au un comportament agresiv și provocator*. Chiar din primele zile ale războiului, cetățenii Republicii Moldova s-au mobilizat și au oferit ajutor refugiaților. A fost o mobilizare uimitoare, presa reflectând pe larg aceste activități, precum și mesajele de recunoștință ale refugiaților ucraineni. De altă parte însă, pe rețelele de socializare, devenise virală o campanie de discreditare a refugiaților. În anumite grupuri ale platformelor de socializare, erau răspândite mesaje, comentarii care incitau la ură și discriminare, insinuându-se, precum că refugiații ar fi obraznici și nemulțumiți de ajutorul care le este oferit.

Virale au devenit comentarii de genul: *„aveți mai bine grijă de cetățenii noștri, refugiații sunt foarte obraznici, fac ce vor în Republica noastră; Jos Maia Sandu nu știi să aperi cetățenii Țării noastre dar îți faci griji de refugiați; Lumea noastră îi într-o sărăcie imensă dar noi ajutăm milionarii Ucrainei și încă trebuie să le acceptăm neplăcerile lor ș.a.”* [4]

Același mesaj de discreditare poate fi regăsit la mai multe postări. Concluzia e că toate acestea nu sunt decât niște comentarii, de cele mai deseori, ale unor persoane care nu pot fi identificate și care nu prezintă dovezi și date ce ar vorbi despre veridicitatea celor enunțate, în sensul în care vin cu învinuiri către persoanele refugiate în Republica Moldova. În rezultat, pe fundalul crizei războiului din Ucraina, astfel de „declarații” nu fac decât să amplifice sentimentul de insecuritate pentru ucrainenii care se află pe teritoriul țării noastre.

[3] Război în Ucraina: Campanie online împotriva refugiaților ucraineni din Republica Moldova, <https://www.veridica.ro/stiri/razboi-in-ucraina-campanie-online-impotriva-refugiatilor-ucraineni-din-republica-moldova>

În același context, vin și declarațiile lui Vladimir Odnostalko, membru al Partidului Socialiștilor, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, care, la data de 17 aprilie, în cadrul emisiunii online „Соловьёв LIVE”, [5] declara că refugiații ucraineni ar fi prea mulți în Republica Moldova și *„autoritățile alocă prea multe resurse pentru refugiații ucraineni și uită de proprii cetățeni”*.

Deputatul socialist evită însă să spună că refugiații ucraineni din țara noastră primesc asistență financiară din partea organizațiilor și partenerilor internaționali. De exemplu, pentru Victoria, refugiată din Odesa, mamă a cinci copii, asistența financiară furnizată de UNICEF și UNHCR este singura sursă de venit. [6] Victoria este una dintre cei peste 61 mii de refugiați din Ucraina, care, lunar, beneficiază de asistență financiară oferită de UNHCR, UNICEF și alți parteneri.

În aceeași discuție, deputatul Odnostalko *asocia copii refugiaților ucraineni cu violența „mai mult de două mii de copii (ucraineni) învață în școli și aproape toți copiii sunt în școlile și grădinițele cu predare în limba rusă. Acolo sunt situații diferite. Eu am informații de la profesori, informații șocante. Noi nu suntem obișnuiți cu agresivitatea, copiii noștri sunt buni și nu acceptăm așa ceva”*. Serviciul de comunicare cu presa din cadrul Ministerului Educației și Cercetării, a infirmat cele menționate de către deputatul socialist, menționând faptul că, copii au fost bine primiți și chiar sunt susținuți și ajutați de copiii moldoveni. Mai mult decât atât, de la începutul războiului în Ucraina, UNICEF și programul „Pas cu Pas”, cu suportul Guvernului Japoniei, au organizat o serie de activități educative, nonformale, în cadrul cărora peste 15 mii de copii din Ucraina, cu vârsta cuprinsă între 3 și 17 ani, au participat la diferite activități, inclusiv ore de limbă română. În cadrul aceluiași program, 1600 de profesori, dintre care 22 din Ucraina, au fost instruiți pentru a răspunde situației de criză și necesităților privind continuarea procesului de educație. [7]

[5] Vladimir Odnostalko, Люди, которые никогда не поймут. Выбор Молдовы, 17.04.2022. <https://smotrim.ru/video/2401820>

[6] Ajutorul financiar oferit familiilor refugiate din Ucraina aduce siguranța mai aproape, <https://www.unicef.org/moldova/articole/ajutorul-financiar-oferit-familiilor-refugiate-din-ucraina-aduce-siguran%C8%9Ba-mai-aproape>

[7] Copii din Ucraina au nevoie de suport pentru a-și continua studiile, <https://www.unicef.org/moldova/articole/%E2%80%9Ecopiii-din-ucraina-au-nevoie-de-suport-pentru-%C8%99i-continua-studiile>

Un alt fals, distribuit pe rețelele de socializare și care, în mod evident a reușit să stârneasă discuții și indignare din partea cetățenilor Republicii Moldova, zicea că „*fiecare refugiat va primi o alocație de 15 mii de lei*”. Guvernul a reacționat rapid, dezmințind falsul și precizând următoarele: *Costurile pentru o zi de hrană, adăpost, transport, servicii medicale, servicii de înregistrare, la moment, pot fi estimate doar cu aproximație, iar autoritățile cooperează cu partenerii străini pentru a colecta fondurile necesare. Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați a anunțat că fiecare refugiat din Ucraina va primi o sumă de bani pe card bancar, acești bani vor fi oferți în totalitate de partenerii internaționali și nicidecum din bugetul de stat. Acest proces va fi comunicat în mod transparent de către autorități*”. [3]

Și deputatul socialist, Bogdan Țârdea, a promovat în mediul online, în special pe canalul său de Telegram, falsuri despre refugiați, prin care inducea panica în societate, insinuând ideea precum că „*este posibilă o creștere a banditismului și jafurilor*” pe teritoriul țării noastre din cauza valului de refugiați. Acesta nu este unicul fals promovat de către deputatul socialist Țârdea.

Narativele antirefugiați, care vin să dezinformeze opinia publică, dar și să discrediteze refugiații ucraineni, reprezintă un mare pericol pentru securitatea informațională a Republicii Moldova. De altfel, trebuie să recunoaștem că avem un ecosistem mediatic foarte fragil, care necesită un mecanism solid de apărare, rapid și strategic. Acum, știrile false nu sunt diseminate doar prin media tradițională, chiar foarte puțin așa zice, tot mai mult, spațiul online este terenul fertil pentru crearea și distribuirea informațiilor false. În acest context, dar și ghidați de evoluțiile tehnologiilor informaționale și ale inteligenței artificiale, este foarte importantă atât educația media, cât și cea digitală, așa încât oamenii să poată face distincție între o știre veridică și una falsă. Mă refer atât la știrile scrise cât și la producțiile video și foto. Orice informație la subiect trebuie contrapusă cu ce spun și alte instituții media sau platforme. Or, distribuirea și comentarea falsurilor are drept scop incitarea la ură, violență, destabilizare și dezordine publică. Oamenii, indiferent de naționalitate sau origine etnică, trebuie să se simtă în siguranță pe teritoriul Republicii Moldova, iar autoritățile trebuie să ia măsurile necesare întru a contracara, în mod cuprinzător și sistemic, informațiile false.

[8] Refugiații nu vor primi câte 15 mii de lei din bugetul de stat. Un nou fals pe online, <https://newsmaker.md/ro/refugiatii-nu-vor-primi-cate-15-mii-de-lei-din-bugetul-de-stat-un-nou-fals-pe-online/>